

“Vertel mij hoe je woont en ik zeg je wie je bent”

Ivan Illich, filosoof, 1926-2002

Almere Oosterwold:

Een innovatie in het maken van de stad

Moment van bezinning

Bijna gelijktijdig met het verschijnen van deze publicatie, start de vijfde Internationale Architectuur Biënnale in Rotterdam (IABR), met het thema ‘Making City’. Aan de hand van een drietal zogenoemde testsites – São Paulo in Brazilië, Istanbul in Turkije en Rotterdam in Nederland – worden “stedelijke toekomstscenario’s verkend”. Hoewel deze steden wezenlijk van elkaar verschillen, met elk hun eigen kwaliteiten en problematiek, hebben ze één ding met elkaar gemeen: het zijn historische steden, het maakproces is al eeuwen aan de gang. Juist omdat het interessant is om de toekomst ook te beschouwen vanuit een stad die nog geschiedenis moet maken, heeft de IABR Almere gevraagd een bijdrage aan de biënnale te leveren. Ook in Almere zullen, onder de noemer ‘Making City’, diverse activiteiten worden georganiseerd.

De keuze voor Almere is vanzelfsprekend. Als iets illustreert dat steden maakbaar zijn, dan is het Nederlands’ jongste stad, gemaakt op nieuw, uit zee gewonnen land. De Flevopolder diende aanvankelijk primair als landbouwgebied; pas later ontstond de urgentie om nieuwe steden toe te voegen, als overloop voor het snel uitdijende Amsterdam. De polder was maagdelijk leeg, en dus vol mogelijkheden. Velen van ons hebben Almere, al dan niet op afstand, gemaakt zien worden. Wij hebben gezien hoe de onbegrensde vrijheid die de polder met zich meebracht onbekende krachten in mensen losmaakte. Mensen als Han Lammers, Dirk Frieling en Teun Koolhaas hebben de kans benut om het fundamenteel anders te doen. De ‘tabula rasa’ die Almere was, bood hen de mogelijkheid om af te wijken van de gangbare ideeën over stedelijke structuren. Zij kozen niet voor het dogmatische concept van de compacte stad, zoals het gros van hun tijdgenoten dat wél deed. In plaats daarvan lieten ze zich inspireren door het gedachtegoed dat ten grondslag ligt aan de ‘Garden City’ van Ebenezer Howard, en creëerden een polynucleaire stad: een stad met meerdere kernen in een omvangrijk, weelderig groen/blauw casco. Of, in de woorden van Koolhaas: “Voor mij was het hele project Almere de verwerkelijking van een ideaal.

Vroeger trok de adel de stad uit, stichtte landgoederen. En nu kregen wij (...) de kans om een landgoed voor een kwart miljoen mensen aan te leggen.”¹

Almere is, tot in de kleinste details, gepland. Eerst door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP), later – na de gemeentewording – door het stadsbestuur. Iedere boom, iedere busbaan, iedere straat, ja, zelfs iedere woning werd bedacht. Dat alles van bovenaf gebeurde is niet verwonderlijk; er waren immers nog geen mensen die konden participeren in de wording van de stad. Het waren de stedenbouwkundigen, (landschaps)architecten, planologen en bestuurders die Almere, samen met institutionele partijen, maakten tot de stad die het nu is: een stad met unieke kwaliteiten – stadsdelen met elk een eigen identiteit, het vele groen, het omringende water –, waar bijna 200.000 mensen naar tevredenheid wonen.

Almere staat, kortom, symbool voor de wijze waarop een New Town wordt gemaakt. Hier is, letterlijk vanuit het niets en zonder de toekomstige bewoner(s) ook maar te kennen, een stad bedacht. Deze manier van plannen is fundamenteel anders dan de eeuwenoude traditie die we bijvoorbeeld in São Paulo, Istanbul of Rotterdam zien. Waar Almere op de tekentafel is ontstaan, hebben deze steden hun vorm gekregen dankzij de ideeën, dromen en fantasieën van de mensen zélf, dankzij de energie van onderop. Zijn artificiële steden als Almere net zo toekomstbestendig? Kan een *top down* geplande stad op termijn worden gecombineerd met *bottom up* initiatieven? Het zijn vragen die ons al geruime tijd bezig houden. In 2007 zijn we – samen met William McDonough, één van de grondleggers van de *cradle to cradle* filosofie – gekomen tot het Almere Principle ‘mensen maken de stad’. Het is de belangrijkste richtlijn in de verdere ontwikkeling van Almere. Het geeft uitdrukking aan onze ambitie om eeuwenoude stedenbouwkundige principes hier, in Nederlands’ nieuwste en voorlopig laatste New Town, opnieuw uit te vinden.

Ik beschouw de biënnale, zeker gezien de Almeerse bijdrage, als een moment van bezinning. Het thema ‘Making City’ dwingt ons om stil te staan bij de vraag hoe onze steden, oud en nieuw, zijn en (zullen) worden gemaakt. En, belangrijker nog: door wie?

De doorgeschoten maakbaarheid

Als de geschiedenis van de ruimtelijke ordening ons iets heeft geleerd, dan is het dat wij altijd in staat zijn geweest de fysieke ruimte naar onze hand te zetten. Denk aan de Deltawerken, aan de inpoldering en aan de aanleg van de afsluitdijk. Denk aan de introductie van de Woningwet in

¹ Teun Koolhaas, ‘Peetvaders van Almere’, 2001

1901, toen overheidsingrijpen een einde moest maken aan de erbarmelijke woonomstandigheden waar duizenden mensen in verkeerden. Aan de wederopbouw in de jaren '40 en '50, toen 90.000 verwoeste woningen in hoog tempo moesten worden vervangen. Of aan de stadsvernieuwing, later gevolgd door de stedelijke vernieuwing, wat moest leiden tot de grootschalige renovatie van achterstandsgebieden. Deze interventies hebben een belangrijke bijdrage aan (het welzijn van) onze samenleving geleverd, maar ik zie ook dat wij zijn doorgeschoten in onze gedachten over 'Making City'. Hoe spontaan zijn onze steden nog? Hoeveel ruimte is er nog voor het onverwachte?

Wanneer het gaat om hoofdstructuren, bijvoorbeeld om de inpoldering, om majeure opgaven in onze volkshuisvesting of om de grootschalige vernieuwing van steden, dan is overheidsbemoeyenis vanzelfsprekend; de overheid is immers verantwoordelijk voor een "goede nationale ruimtelijke ordening"². Maar wat was – en is – de noodzaak van het minutieus plannen van iedere boom, iedere straat, iedere woning? Welke nationale doelen worden daarmee gediend? En hoe valt het te rijmen met het feit dat de door het Rijk opgestelde structuurvisie(s) slechts "de hoofdlijnen bevat(ten)"? Duidelijk is in ieder geval dat de overheid meer dan alleen de hoofdstructuur naar zich heeft toegehaald; het maakbaarheidsprincipe is tot in het extreme doorgevoerd. Illustratief is een oud gedichtje van Abraham de Winter, pionier op het terrein van cabaret, waaruit blijkt dat al direct na de introductie van de Woningwet met een zekere scepsis over de paternalistische houding van de overheid werd gesproken:

"Zij maken wetten hoe een mens moet wonen
En hoeveel keer hij moet wassen en verschonen
Hoe groot je huis moet zin en hoe lang en hoe breed je bed
Dat vind je allemaal in die mooie Woningwet."³

Het heeft er echter niet toe geleid dat die houding in de afgelopen eeuw fundamenteel is veranderd. Met de bruteringsoperatie van Enneüs Heerma – onder het motto 'meer markt, minder overheid' – is het primaat helaas niet bij de burger komen te liggen, zoals Heerma verwachtte. In plaats daarvan heeft een select gezelschap van projectontwikkelaars de markt gemonopoliseerd. De wetten van de commercie zijn de stuwende kracht achter onze ooit zo ideële volkshuisvestingspraktijk geworden. Het gaat niet langer om 'oude' waarden als verheffing of betrokkenheid. In plaats daarvan is onze woningbouw een winstmachine geworden.

² Wro, 2006

³ Louis M. Hermans, 'Krotten en sloppen', 1901

Winstmaximalisatie is centraal komen te staan, en daarmee is het verlies voor de burger dubbel zo groot. Want nog altijd is het maken van onze steden exclusief voorbehouden aan instituties. In een tijd van emancipatie en participatie wordt het wonen nog immer *top down*, zonder betrokkenheid van de uiteindelijke gebruikers, gepland. En dat is vreemd, juist omdat burgers op tal van andere terreinen wél initiatieven ontplooiën. Blijkbaar zijn wij zo gewend geraakt aan het feit dat de stad door ánderen wordt gemaakt, dat we deze – weinig democratische – vorm van stedenbouw (zijn) blijven cultiveren. En misschien nog vreemder: we denken nog altijd dat diversiteit van bovenaf kan worden opgelegd.

Dát, de gedachte dat *top down* planning leidt tot diversiteit, is misschien wel de grootse misvatting in de geschiedenis van onze ruimtelijke ordening. Want hoewel onze volkshuisvestelijke prestaties nationaal en internationaal worden geroemd, heeft planning van bovenaf – eerst door de overheid met de corporaties als uitvoerende partij, later door projectontwikkelaars – in kwalitatief opzicht geleid tot een zekere schraalheid. De praktijk toont aan dat met de naoorlogse en later de VINEX-wijken een monocultuur is ontstaan. In de naoorlogse wijken leidde de bijna wiskundige scheiding van functies tot een zekere eenvormigheid, en helaas werd hetzelfde bereikt ten tijde van de stadsvernieuwing, toen juist sprake was van een totale opschoning van de combinatie van wonen en werken. Maar de échte armoede, die ontstond in het VINEX-tijdperk; in deze uitbreidingswijken werden architecten zonder uitzondering gereduceerd tot ‘decorateur’. Hun creativiteit beperkte zich – gedwongen door hun opdrachtgevers, de projectontwikkelaars – tot de façade; daarachter was iedere woning hetzelfde. Maar desastreuzer dan de monotonie, is dat deze wijken onveranderbaar zijn (gebleken). Kijk bijvoorbeeld naar de Bijlmermeer: juist omdat het een één-en-ondeelbaar plan betreft, is transformatie niet mogelijk en is de wijk slechts beperkt houdbaar. Voor mij symboliseren de naoorlogse- en VINEX-wijken het faillissement van de institutioneel gedreven aanpak. ‘Making City’ op een manier waarop dat in de afgelopen eeuw gebeurde, sec van bovenaf en op een bijna pervers detailniveau, is op de lange termijn niet houdbaar.

Die andere geschiedenis in ‘Making City’

Maar er is ook een andere geschiedenis. Een geschiedenis die eveneens gaat over maakbaarheid en mensenwerk, maar op een wezenlijk andere manier. Een geschiedenis die verder terug gaat, en waarin geleidelijkheid, de kleine schaal en organische groei centraal staan. Het is de geschiedenis van bijvoorbeeld de Gooi- en Vechtstreek of steden als Amsterdam – en ook São Paulo, Istanbul en Rotterdam – die, door de eeuwen heen, bijna als vanzelf zijn ontstaan. Soms was er sprake van

top down opgelegde kaders, zoals het Amsterdamse vroedschap in de 17^e eeuw de structuur van de grachtengordel creëerde, maar de invulling daarvan kwam van onderop tot stand; ondernemende burgers kochten een kavel en bouwden daar, binnen het beschikbare budget, een woning en/of werkplek op. Prof. Sergio Porta en dr. Ombrella Romice, die met hun ideeën over *plot-based urbanism*⁴ een belangrijke inspiratiebron voor mij vormden, formuleerden het als volgt: “One major characteristic of the different discipline is a focus on self-organization in the formation of urban space. This focus means conceiving the city as the stratification of billions of projects and plans, some large and some small, some collective and some individual, in endless mutual interaction in time.” De Amsterdamse grachtengordel toont aan dat de optelsom van individuele initiatieven geen onsamenhangende aaneenschakeling van woningen en bedrijvigheid oplevert. Integendeel: een verzameling van uiteenlopende initiatieven kan juist tot een coherent ensemble leiden. Het bewijst ook dat gebieden die *bottom up* zijn ontstaan toekomstbestendig – want: pandje voor pandje veranderbaar – zijn. Nogmaals in de woorden van Porta en Romice: “It means seeing what has been negated for too long: that self-organization has nothing to do with chaos, it is in fact a higher level of order. And that most if not all the most lively and successful parts of our cities are in fact those less planned, which means – by definition – more complex.” En: “All major historical centres that we love today and that to our eyes epitomize organic and possibly ‘spontaneous’ growth are in fact the result of transformation layered in time over structures that had largely been subdivided according to a plan since their very first origin, transformations that – in turn – had often been constituted by the addition and overlapping of single planned developments.”

Geleidelijkheid, de kleine schaal en organische groei zijn inherent aan de directe relatie tussen de burger en het wonen. Met de versterking van die relatie – feitelijk met de komst van tussenlagen: corporaties en projectontwikkelaars – zijn deze leidende principes echter uit beeld verdwenen. Er is niet langer sprake van een causaal verband tussen vraag en aanbod. Het accent is op de aanbodzijde komen te liggen, gebiedsontwikkeling is synoniem aan grootschaligheid geworden. Er ligt een lange periode van hoogconjunctuur achter ons, maar spijtig genoeg hebben wij dat economisch hoogtij niet weten te vertalen in stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit(en).

⁴ Prof. Sergio Porta & dr. Ombrella Romice, ‘Plot-based Urbanism; towards time consciousness in place making’, 2010

De toekomst van onze ruimtelijke ordening

Bezien vanuit deze twee historische lijnen, wat zou dan de toekomst van de Nederlandse ruimtelijke ordening moeten zijn? Voor mij is het evident dat we terug moeten naar de wijze waarop we vroeger onze steden bouwden, naar een rehabilitatie van “die ándere geschiedenis in ‘Making City’”. Ik heb er altijd voor gepleit de zeggenschap over het wonen weer bij de mensen zelf neer te leggen. Eerst als wethouder in Den Haag, toen als Tweede Kamerlid, nu als wethouder in Almere. En hoezeer ik ook hecht aan de diversiteit en kwaliteit die dat met zich meebrengt; het gaat niet primair om het stedenbouwkundige resultaat. Voor mij is de kern dat mensen het democratisch recht (moeten) hebben om inhoud te geven aan hun eigen leven. Invloed op het eigen wonen is daarin van fundamenteel belang, juist omdat een woning méér vertegenwoordigt dan vier muren en een dak. Ik heb de intrinsieke waarde van het wonen ooit als volgt onder woorden gebracht: “Wonen heeft te maken met de behoefte aan herkenbaarheid, identificatie, een thuis. Wonen is meer dan simpelweg een dak boven het hoofd als schuilplaats tegen slecht weer, het is ook de basis van zelfontplooiing, zelfconfrontatie en cultuur (...) Wonen is een reeks van menselijke activiteiten die wordt gekenmerkt door de eenheid van plaats, de woning. Tegelijkertijd is het een articulatie van de verhouding tussen het individu en de samenleving. Het individuele wonen staat altijd in relatie tot anderen, in hetzelfde huishouden en daarbuiten. Het wonen kan worden gezien als een ‘veilige haven’. Zoals een haven pas zijn betekenis krijgt in relatie tot de open zee en de rivieren, zo is het wonen de basis van waaruit mensen in de samenleving kunnen functioneren; het biedt de mogelijkheid van afzondering maar ook verbindingen met de hele wereld. Het wonen schept individuele vrijheid, die altijd verbonden is met de maatschappij als geheel - met maatschappelijke verhoudingen, idealen, beperkingen en mogelijkheden - en vooral ook met de directe omgeving. In hun wonen streven mensen ernaar greep te krijgen op hun omgeving en de ontwikkeling ervan, terwijl hun maatschappelijke kansen tegelijkertijd mede worden bepaald door die omgeving.”⁵

De ommekeer van woningbouw vóór burgers naar woningbouw dóór burgers staat wat mij betreft, kortom, symbool voor de *empowerment* van de samenleving. De exacte vertaling van die term heb ik nog niet kunnen vinden, maar het gaat voornamelijk om het versterken van de sociale, economische, politieke, educatieve, spirituele en raciale kracht(en) van het individu en de samenleving als geheel. De definitie van prof. dr. Dick van der Horst komt in de buurt; hij beschrijft *empowerment* als ‘het proces van zelfversterking (individueel en collectief) met de bedoeling ongewenste achterstelling in rechten, plichten en kansen ongedaan te maken en ruimte

⁵ Peter Dordregter & Adri Duivesteijn, bijdrage over wonen en volkshuisvesting in de bundel ‘Enkele eenvoudige gedachten’, 1997

te scheppen voor het ontwikkelen en demonstreren van competenties en voor het beleven van een zinvol bestaan.’ Of in de meer ‘menselijke’ bewoording van journalist Toine Heijmans in De Volkskrant⁶, specifiek met betrekking tot zelfbouw: “Loop binnen bij de bewoners, vraag ze naar hun huis en een glimlach valt over hun gezicht.”

Het is een meer dan prettige bijkomstigheid dat het herstel van de directe relatie tussen bewoner en woning óók een betere stad oplevert. Zeggenschap over het eigen wonen maakt dat steden niet anoniem zijn, maar een bepaalde klank en kleur hebben. São Paulo, Istanbul en Rotterdam ontlene hun identiteit aan hun inwoners, juist omdat de fysieke verschijningsvorm van een woning iets zegt over de mensen die er wonen. Op meer bescheiden schaal zien we dat ook in bijvoorbeeld Roombeek (Enschede), Steigereiland (Amsterdam), Nieuw Leyden (Leiden) en Homeruskwartier (Almere). Door het maakproces in handen van de (toekomstige) bewoners te leggen, voorziet iedere woning in een concrete behoefte. En dat brengt een enorme differentiatie met zich mee. Waar honderd mensen bouwen, verschijnen honderd verschillende woningen. Die verschillen strekken verder dan enkel de façade; er ontstaat een rijkheid aan stijlen, plattegronden, vormen en kleuren. Wat van bovenaf niet mogelijk is gebleken, ontstaat van onderop vanzelf.

Almere: van geplande naar spontane stad

De vraag is vervolgens: hoe? Hoe hervind je wat we in de afgelopen eeuw zijn kwijt geraakt? Hoe keer je terug naar een vorm van stedenbouw die een beroep doet op het ondernemerschap van burgers? Hoe kunnen *bottom up* initiatieven onze primaire bouwstroom gaan vormen? Hoe zorg je dat er opnieuw gebieden als de Gooi- en Vechtstreek en de Amsterdamse grachtengordel – gebieden die organisch zijn gegroeid – ontstaan? Hoe *plan* je dat?

Almere bood mij de mogelijkheid te zoeken naar het antwoord op die vragen. Hier is ruimte in overvloed, het overgrote deel van de grond is in handen van het gemeentebestuur en waar veel Nederlandse dorpen en steden te maken hebben met krimp, staat Almere aan de vooravond van een enorme groeiopgave. Deze omstandigheden maken dat ook ik de polder als een sensatie ervaar. Ook ik krijg de kans het fundamenteel ánders te doen; in dit geval de kans om eeuwenoude principes als geleidelijkheid, de kleine schaal en organische groei opnieuw uit te vinden en toe te passen op de New Town Almere.

⁶ Toine Heijmans, ‘Leve de verrommeling’, De Volkskrant, 10 december 2011

Wij zijn onze zoektocht gestart op het niveau van de individuele woning. Met het programma 'Ik bouw mijn huis in Almere' (2006) hebben we geëxperimenteerd met verschillende vormen van opdrachtgeverschap. Naast 'reguliere' zelfbouw introduceerden we collectief particulier opdrachtgeverschap en mede-opdrachtgeverschap, een tussenvorm van institutionele en eigenbouw. Samen met de Amsterdamse woningbouwcorporatie De Key stelden we de regeling 'Ik bouw betaalbaar in Almere' op, waarmee zelfbouw – subsidieloos – ook mogelijk werd voor de lagere inkomensgroepen. We zijn, geïnspireerd door een bezoek aan het Duitse Tübingen, gestart met het werven van Bouwgroepen, waarmee we de architect in de rol van ontwikkelaar plaatsten. En we ontwikkelden Homeruskwartier, een wijk met circa 3.000 woningen, als staalkaart van opdrachtgeverschap. Hier hebben we verschillende woonmilieus gedefinieerd, zoals 'Ik bouw smal', 'Ik bouw in mijn tuin' of 'Ik bouw met hout'. Het resultaat is, en dat zeg ik zonder enige terughoudendheid, spectaculair. Door de burger maximale vrijheid te geven – onder meer door enkel nog in technisch opzicht te toetsen aan het Bouwbesluit⁷ –, is een diversiteit ontstaan die we zelf onmogelijk hadden kunnen creëren. Daar komt bij dat de woningen die mensen zélf bouwen, aantoonbaar van betere kwaliteit zijn dan institutioneel gebouwde woningen.

Dat is ook logisch. Mensen die een eigen huis bouwen, doen dat voor de lange(re) termijn. Nog voordat de eerste paal is geslagen, denken zij na over het beheer van de woning over tien, twintig of dertig jaar. Welke materialen zijn het meest duurzaam? Wat is onderhoudsvriendelijk? Zal ik later nog steeds mooi vinden? Zelfbouwers hebben – of beter gezegd: nemen – een blijvende verantwoordelijkheid voor het beheer van de woning. Het werd ons al snel duidelijk dat het niet enkel zelfbouwers zijn die zich voor langere tijd (willen) committeren: ook beleggers en woningbouwcorporaties doen dat. Dat is ook de reden dat we onze focus hebben verruimd van 'de weg terug naar de burger' naar 'de weg terug naar de eindgebruiker'. In tegenstelling tot Heerma's veronderstelling dat dit min of meer automatisch zou gebeuren, sturen we hier in Almere actief op. Wij hanteren een selectief gronduitgiftebeleid: het eerste recht op bouwgrond ligt bij stakeholders, dus bij burgers, beleggers of corporaties. En het resultaat mag er zijn: inmiddels bouw(d)en zo'n 1.400 huishoudens hun eigen huis, Amvest start binnenkort met de ontwikkeling van de Kustzone in Almere Poort (3.000 woningen) en in begin 2012 gaat de eerste

⁷ Kabinetsbesluit d.d. 13 januari 2012: Almere krijgt de vrijheid om zelfbouwwoningen niet langer aan alle regels en voorschriften van het Bouwbesluit te toetsen. Het gaat om een pilot die vijf jaar duurt. De ervaringen uit de pilot worden meegenomen in toekomstige aanpassingen van de bouwregelgeving.

paal de grond in van Nobelhorst in Hout Noord – een wijk met 4.300 woningen, waarvan 30% uit particulier opdrachtgeverschap zal bestaan. Stuk voor stuk ontwikkelingen die zich niet richten op korte termijn winst, de zogenaamde *bit and run*, maar op een duurzame betrokkenheid.

Maar wij zijn er nog niet. Waar Almere 1.0 de stad van de planners was, moet Almere 2.0 de stad van de eindgebruikers worden, op een (nog) grotere schaal dan nu het geval is.

Almere Oosterwold: de werkelijke innovatie van een traditie van 'Making City'

De volgende – en finale? – stap in de transitie van geplande naar spontane stad, is het verder radicaliseren van onze aanpak. Ideologische uitgangspunten als zelfbeschikking en *empowerment*, de ervaringen die daarmee in São Paulo, Istanbul, Rotterdam en Almere zijn opgedaan en de ideeën van wetenschappers als Porta en Romice vormen het fundament onder onze vervolgstap, feitelijk de innovatie van een mooie (plannings)traditie in 'Making City'. Die stap wordt gezet in Almere Oosterwold, één van de drie gebiedsontwikkelingen in het kader van Almere 2.0. De locatiekeuze is niet verwonderlijk, omdat Oosterwold – in tegenstelling tot de meer complexe stedelijke ontwikkeling aan de westkant van Almere – een landelijk karakter zal krijgen, in aansluiting op de aangrenzende Gooi- en Vechtstreek. Oosterwold zal zich, in de woorden van Koolhaas, ontwikkelen als landgoed; het groen wordt de drager van de stedelijke structuur.

In Oosterwold zal *plot based urbanism* worden gecombineerd met *community based urbanism*, wat zich in het Nederlands het best laat omschrijven als 'Ik bouw mijn dorp in Almere'. Waar geleidelijkheid, de kleine schaal en organische groei zich in het verleden beperkten tot kavels waar je, al dan niet samen met anderen, een eigen woning of werkplek op kon bouwen, worden eindgebruikers nu verantwoordelijk voor het maken van een volledige *community*. Of, zoals het in dit rapport wordt verwoord: "Niet alleen het wonen maar ook het grondgebruik wordt verregaand aan het eigen initiatief overgelaten. Oosterwold zal zich organisch ontwikkelen. De ontwikkeling van Oosterwold is hiermee een systeembreuk met de Nederlandse praktijk van gebiedsontwikkeling. Voor het eerst gaan initiatiefnemers voor een gebied van 4.300 hectare zelf bepalen hoe de woningen, de bedrijven en ook het landschap worden gevormd. De initiatiefnemers bepalen het programma en het tempo, en de uitkomst is onzeker. De strategie voor Oosterwold is geen plan, maar een ordening van een proces om organische ontwikkelen te organiseren. En dat zal twee, drie of meer decennia duren."

In mijn optiek is de werkelijke innovatie van de traditie in ‘Making City’ de wetenschap dat maakbaarheid niet alleen om de ordening van onze ruimte, maar nadrukkelijk ook om het creëren van sociale structuren gaat. Niet alleen de stad, maar ook de samenleving kan worden gemaakt. In Almere willen we die wetenschap in de praktijk brengen. Het toekomstige Oosterwold wordt, in mijn beleving, een optelsom van *gated community’s* – maar dan zonder *gate*: een optelsom van stedelijke momenten in een landschappelijke omgeving, waar mensen zich geborgen weten, waar zij zich thuis voelen, waar ze op elkaar betrokken zijn. Daarmee voldoet Oosterwold aan de ambitie zoals Peter Dordregter en ik die in 1997 op papier hebben gezet, en die voor de Partij van de Arbeid van groot belang is (geweest): “Het wonen schept individuele vrijheid, die altijd verbonden is met de maatschappij als geheel (...) en vooral ook met de directe omgeving.”

En ondanks het feit dat we terugrijpen op principes die zich in de loop der jaren, eeuwen zelfs, steeds opnieuw hebben bewezen, blijft de fysieke verschijningsvorm van Oosterwold in hoge mate een verrassing. Wat ik wél weet, is dat Oosterwold ánders wordt; het breekt met de huidige manier van stedenbouw “sec van bovenaf en op een bijna pervers detailniveau” en keert terug naar een traditie van geleidelijkheid, de kleine schaal en organische groei. Op deze manier moet een caleidoscopisch stadsdeel ontstaan, met een veelvoud aan *community’s* met verschillende groottes en vormen, die samen “a higher level of order” zullen vertegenwoordigen.

Met de ontwikkeling van Almere Oosterwold doen wij recht aan alles wat de polder symboliseert. Het toont dat de stad maakbaar is en dat het de mensen – of eindgebruikers – zélf zijn die de stad maken. Daarmee levert Almere Oosterwold een belangrijke bijdrage aan het discours over ‘Making City’.